

Erzurum Tarım İl ve İlçe Müdürlüklerinde Çalışan Yayım Elemanlarının Sosyal ve Mesleki Niteliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma

Tuğba Erem Kaya¹ Ayşe Sezgin² Tecer Atsan³

¹ Çevre ve Orman Bakanlığı Erzurum İl Çevre ve Orman Müdürlüğü

² Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Erzurum Valiliği İl Tarım Müdürlüğü

³ Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
e-posta: terem@atauni.edu.tr

Geliş Tarihi/Received:13.10.2010

Özet: Tarımsal yayım çalışmalarının uygulayıcıları yayım elemanlarıdır. Yayım elemanlarının uygulamadaki başarılarında, sosyo-ekonomik ve yayımcı nitelikleri etkili olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Erzurum merkez ve ilçelerindeki tarım teşkilatlarında çalışan yayım elemanlarının yapmış oldukları tarımsal yayım faaliyetleri, uygulama şekilleri, yayım elemanlarının nitelikleri, çalışma koşulları, karşılaştıkları zorluklar gibi bilgilerin belirlenmesi ve bu kapsamda mevcut durumun genel hatları ile ortaya konulmasıdır. Araştırmanın ana materyalini, Erzurum merkez ve ilçelerinde görev alan 131 yayım elemanı ile yapılan anketler oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, Erzurum’da görev yapan yayım elemanlarının %65.6’sı kentsel kökenli olduğu, %57’sinin 20-35 yaş gurubu arasında olduğu, %53’ünün ziraat fakültesi mezun olduğu, %50’sinin tarımsal yayım eğitimi aldığı, yaklaşık %43’ünün mesleki yönden tatmin olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca yayım elemanlarının %58.8’inin 41-80 arasında köye hizmet verdiklerini, %45.8’inin bilgi edinmek için konu uzmanlarına başvurdukları, %87.8’inin ayda ortalama olarak 1-5 gün arasında araziye çıktığı ve %43.5’inin çiftçi sorunlarına çözüm önerileri getirmek yaklaşımı ile görev yaptığı belirlenmiştir. Bu kapsamda yayım elemanlarının belirli periyotlarla hizmet içi eğitime tabi tutulması, hizmet verdikleri köy ve çiftçi sayısının sınırlandırılması ve mesleki tatmin düzeyinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Yayım elemanları, sosyo ekonomik ve mesleki nitelik, Erzurum.

A Study On Determining The Socio-Economic And Professional Qualifications Of Personnel Employed In Agricultural Directorates Of Erzurum Province And Counties

Abstract: The practitioners of agricultural extension activities are extension staff. Socio-economic and professional qualifications of extension staff are effective on their success in implementation. The aim of this study was to obtain information about agricultural extension activities of personnel employed in agricultural directorates of Erzurum city and counties, application methods, the qualifications of extension staff, working conditions, and the difficulties they experience. The questionnaires given to 131 extension personnel in Erzurum province and counties made up the main material of the study. According to the results, it was determined that 65.6 % of the personnel employed in Erzurum was urban-based, 57 % was between 20-35 years old, 53 % was graduate of agricultural faculty, 50 % was trained in agricultural extension, and that 43% was not satisfied with their profession. It was also found that 58.8 % of the extension staff served about 41-80 villages, 45.8 % applied to the specialists to obtain information, 87.8 % went to the land between 1-5 days a month and 43.5 % had a professional approach to bring solutions to the problems of farmers. In this context, it is necessary that extension personnel should be subjected to in-service training periodically, the number of villages and farmers should be limited and the level of professional satisfaction should be increased.

Key words: Personnel employed, Socio-economic and professional qualifications, Erzurum.

1. GİRİŞ

Tarımsal üretimde, gelişimin ve modern teknolojinin kullanımında başarılı yayım çalışmalarının etkisi büyüktür. Yayım çalışmalarının başarılı uygulanması sonucunda, üreticilerin gelirlerinde ve yaşam seviyelerinde iyileşme ve yükselme görülebilir. Tarımsal yayım servisleri dünya çapında tarımsal verimliliği artırmada önemli bir fonksiyon icra eder (Bernet et al., 2001).

Tarımsal yayım çalışmaları ile tarımsal konulardaki teknik bilgiler ve araştırma sonuçları çiftçilere ulaştırılır. Böylece çiftçilerin mevcut problemleri çözülür veya yeniliklerin çiftçiler tarafından benimsenmesi sağlanır (Yurttaş, 2001).

Tarımsal yayımın altında yatan temel amaç, kırsal kesimde çalışanların faydalanabilecekleri alanlarda faaliyette bulunmaktır (Anonim, 2005). Yayımın geniş anlamda diğer bir amacı da, çiftçi kitlesini kalkındırmaktır. Bu gelişme, sosyal, ekonomik ve entelektüel hayatta refah ve mutluluk seviyesinin yükseltilmesi olarak kendini gösterir. Diğer bir deyişle geniş bir çiftçi kitlesine, belirli bir yönde belirli bir mesafe almasını sağlamaktır (Şenocak, 1967). Diğer bir görüşe göre; Tarımsal yayımdaki temel fikir, çiftçilerin yapmak istedikleri ve en iyi yapabilecekleri konuları araştırmak ve bu konularda bilgi ve öğütleri ele geçirecek fırsatları vermektir (Kidd et al., 1999).

Yayım çalışmalarında hedef kitlenin iyi tanınması ve özelliklerinin ortaya konulması kadar, bu çalışmaları yürütecek yayım elemanlarının da bazı özelliklerinin bilinmesi, çalışmaların başarısını ve etkinliğini arttıracaktır. Bu nedenle yayım elemanlarının teknik ve mesleki özelliklerinin yanı sıra sorun çözebilme, ileriye görebilme, işbirliği kurabilme, güven yaratabilme ve kendini sevdirebilme gibi özelliklerinin de olması gerekmektedir (Şenocak, 1967).

Bu araştırmada amaç Erzurum merkez ve ilçelerindeki tarım teşkilatlarında çalışan yayım elemanlarının sosyo-ekonomik ve mesleki niteliklerini ve tarımsal yayım faaliyetlerinin uygulama şekillerini belirleyerek mevcut durumun ortaya konulmasıdır. Böylece mevcut durumun belirlenmesi kamu yayımında meydana gelen aksaklıkların nedenlerinin ortaya konulması açısından oldukça önemlidir. Kamu yayım sistemindeki aksaklıkların ve iyi giden yönlerin belirlenmesinin bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacağı ve uygulanacak politikalara yön vereceği düşünülmektedir.

2. MATERYAL ve METOT

2.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini Erzurum Tarım İl Müdürlüğü bünyesinde ve merkez ilçe dâhil 19 ilçe merkezindeki tarım ilçe müdürlüklerinde çalışan teknik elemanların tamamıyla yapılan anket çalışmaları sonucu elde edilen veriler oluşturmuştur. Ayrıca konu ile ilgili yapılmış diğer çalışmalardan da yararlanılmıştır.

2.2. Metot

Çalışmada merkez ilçe dâhil toplam 19 ilçe merkezindeki tarım ilçe müdürlüklerinde görev yapan teknik elemanlara tam sayım esasına göre anket çalışması yapılmıştır.

Popülasyonu oluşturan birimlerin tek tek incelenerek onlardan ölçme, tartma, gözlem veya soruşturma yoluyla bilgi alınmasına "tam sayım" adı verilmektedir. Tarım ekonomisi ile ilgili çalışmalarda eğer popülasyon küçük, istenilen bilgilere ulaşmak kolay ve ucuz ise, tam sayım yapılmalıdır (Güneş ve Arıkan, 1988). Çalışma sahasında yapılan ön etüt sonucu sahada çalışan teknik eleman sayısı 154 olarak tespit edilmiştir. Popülasyon küçük ve ulaşmak kolay olduğu için teknik elemanlarla tam sayım yöntemine göre anket yapılmıştır. Ancak 23 kişi anket formlarını doldurmamıştır. Bu yüzden analizler 131 anket üzerinden yapılmıştır.

Anket formlarının hazırlanmasında Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde daha önce uygulanmış olan anket formlarından yararlanılmıştır.

2.2.1. Analiz Aşamasında Uygulanan Yöntem

Yayım elemanları ile yapılan anketlerden elde edilen veriler kontrol edilerek, gerekli düzenlemeler yapılmış ve bilgisayara aktarılmaya hazır hale getirilmiştir. Veriler LİMDPE istatistik yazılım programı kullanılarak deskriptif analizi yapılmış ve sonuçlar çizelge şeklinde sunulmuştur.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

Çalışmada Erzurum merkez ve ilçelerindeki tarım teşkilatlarında çalışan teknik elemanların sosyo ekonomik ve mesleki niteliklerinin belirlenmiştir. Yayım elemanlarının sosyo-ekonomik nitelikleri olarak, daha önceden ikamet ettikleri yerleşim birimi, yaşı, eğitim durumu ele alınırken mesleki nitelikleri olarak ta hizmet içi eğitim alma durumları, mesleki yönden tatmin olma durumları, hizmet verdikleri köy ve çiftçi sayısı, bilgi edinmek için başvurdukları kaynaklar, bir ayda ortalama araziye çıkma durumu ve çalışmalarında kullandıkları yaklaşımlar dikkate alınmıştır.

Çalışmaya katılan yayım elemanlarının %65.6'sının kentsel, %34.4'ünün kırsal kökenli olduğu görülmektedir. Kentsel kökenli yayım elemanlarının merkez ilçede (%69.9) diğer ilçelere göre daha fazla olduğu göze çarpmaktadır(Çizelge 1).

Çizelge 1. Yayım elemanlarının yaşadıkları yerleşim birimine göre dağılımı.

	Merkez ilçeler		Kuzey ilçeler		Güney ilçeler		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kırsal	22	30.1	16	40.0	7	38.9	45	34.4
Kentsel	51	69.9	24	60.0	11	61.1	86	65.6
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

Ankete katılan yayım elemanlarının yaklaşık %57.3'ünün 20-35 yaş grubunda olduğu, bunu sırasıyla %38.2 ile 36-50 yaş grubu ve %4.5 ile 51-65 yaş grubunun izlediği görülmektedir (Çizelge 2). Yani yayım elemanlarının yaklaşık %95.5'inin 20 ve 50 yaşları arasında olduğu ifade edilebilir. Merkez ilçelere göre kuzey ve güney ilçelerde daha genç yayım elemanlarının bulunduğu görülmektedir. Nitekim kuzey ilçelerde %65'lik bir pay ile güney ilçelerde ise yaklaşık %77.8'lik bir pay ile en fazla 20-35 yaş grubundaki yayım elemanlarının yer aldığı görülmektedir.

Çizelge 2. Yayım elemanlarının yaş gruplarına göre dağılımı.

	Merkez ilçeler		Kuzey ilçeler		Güney ilçeler		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
20-35	35	47.9	26	65.0	14	77.8	75	57.3
36-50	34	46.6	12	30.0	4	22.2	50	38.2
51-65	4	5.5	2	5.0	0	0.0	6	4.5
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

Çalışmaya katılan yayım elemanların en fazla (%53.4) ziraat fakültesi mezunu olduğu, bunu sırasıyla %25.2 ile veteriner fakültesi, %19.1 ile meslek yüksek okulu ve %2.3 ile de tarım meslek lisesi mezunlarının izlediği görülmektedir (Çizelge 3). Ziraat fakültesi mezunu olanların en fazla olduğu (%61.6) merkez ilçelerdir. Buna ilave olarak veteriner fakültesi mezunu olanların oranının en fazla (%32.5) kuzey ilçelerde olduğu görülmektedir. Veteriner hekim sayısının diğer ilçelere göre kuzey ilçelerde fazla olması suni tohumlama konusunda olumlu fikir beyan eden çiftçilerin oranını arttırdığı söylenebilir.

Çizelge 3. Yayım elemanlarının mezun oldukları okul durumlarına göre dağılımı.

	Merkez ilçeler		Kuzey ilçeler		Güney ilçeler		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tarım meslek lisesi	1	1.4	0	0.0	2	11.1	3	2.3
Meslek yüksekokulu	10	13.7	9	22.5	6	33.3	25	19.1
Ziraat fakültesi	45	61.6	18	45.0	7	38.9	70	53.4
Veteriner fakültesi	17	23.3	13	32.5	3	16.7	33	25.2
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

Ankete katılan yayım elemanlarının en fazla (%49.6) Tarımsal yayım konusunda hizmet içi eğitim aldığı, %25.2'lik bir kısmının da herhangi bir hizmet içi eğitim almadığı görülmektedir (Çizelge 4). Tarımsal yayım konusunda en fazla hizmet içi eğitimi de %55.5 ile güney ilçelerinde çalışan yayım elemanlarının aldığı görülmektedir.

Çizelge 4. Yayım elemanlarının aldığı hizmet içi eğitim durumlarına göre dağılımı.

	Merkez ilçeler		Kuzey ilçeler		Güney ilçeler		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Almayan	17	23.3	11	27.5	5	27.8	33	25.2
Tarımsal Yayım	35	47.9	20	50.0	10	55.5	65	49.6
Köy Sosyolojisi	0	0.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Kırsal Kalkınma	5	6.9	2	5.0	0	0.0	7	5.3
Diğer	16	21.9	7	17.5	3	16.7	26	19.9
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

Çizelge 5'te yayım elemanlarının %42.7'sinin mesleki yönden tatmin olmadıkları, %31.3'ünün kısmen tatmin oldukları, %26.0'ının mesleki yönden tatmin oldukları görülmektedir. Mesleki yönden tatmin olanların en fazla (%31.5) merkez ilçede çalışan yayım elemanları olduğu, mesleki yönden tatmin olmayanlarında en fazla (%45.0) kuzey ilçelerde çalışan yayım elemanları olduğu görülmektedir.

Çizelge 5. Yayım elemanlarının mesleki yönden tatmin durumlarına göre dağılımı

	Merkez ilçeler		Kuzey ilçeler		Güney ilçeler		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	23	31.5	8	20.0	3	16.7	34	26.0
Kısmen	18	24.7	14	35.0	9	50.0	41	31.3
Hayır	32	43.8	18	45.0	6	33.3	56	42.7
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

Ankete katılan yayım elemanlarının yaklaşık %58.8'inin 41-80 arasında köye hizmet götürdüğü, % 27.5'inin 1-40 arasında köye ve % 13.7'sinin de 81-> arasında köye hizmet götürdüğü görülmektedir (Çizelge 6). Bütün ilçelerde daha çok 41-80 arasında köye hizmet götürüldüğü çizelgede açıkça görülmektedir.

Çizelge 6. Yayım elemanlarının hizmet verdikleri köy sayılarına göre dağılımı.

	Merkez ilçeler		Kuzey ilçeler		Güney ilçeler		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1-40	17	23.3	14	35.0	5	27.8	36	27.5
41-80	43	58.9	22	55.0	12	66.7	77	58.8
81->	13	17.8	4	10.0	1	5.5	18	13.7
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

Yayım elemanlarının hizmet verdikleri çiftçi sayılarına göre dağılımına bakıldığında yayım elemanlarının büyük bir çoğunluğu (% 49.6) 1-2000 arasında çiftçiye hizmet götürmektedir. Merkez ilçelerde bu oran %56.2 iken kuzey ilçelerde %40.0, güney ilçelerde ise %44.4 olarak belirlenmiştir. 4000 den fazla çiftçiye en fazla güney ilçelerde çalışan yayım elemanlarının hizmet götürdüğü görülmektedir (Çizelge 7).

Çizelge 7. Yayım elemanlarının hizmet verdikleri çiftçi sayılarına göre dağılımı.

	Merkez ilçeler		Kuzey ilçeler		Güney ilçeler		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1-2000	41	56.2	16	40.0	8	44.4	65	49.6
2001-4000	22	30.1	16	40.0	8	44.4	46	35.1
4001->	10	13.7	8	20.0	2	11.2	20	15.3
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

Çalışmaya katılan yayım elemanlarının büyük bir çoğunluğunun (% 45.8) bilgi edinmek için konunun uzmanına başvurduğu ve %23.7'sinin de herhangi bir konuda bilgi edinmek için internetten faydalandığı görülmektedir (Çizelge 8). Merkez ilçelerde çalışan yayım elemanlarının bilgi edinmek için internete diğer ilçelere göre daha fazla (%26.0) başvurduğu göze çarpmaktadır.

Çizelge 8. Yayım elemanlarının bilgi edinmek için başvurdukları yerlere göre dağılımı

	Merkez ilçeler		Kuzey ilçeler		Güney ilçeler		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Diğer teknisyenler	4	5.5	6	15.0	1	5.6	11	8.4
Yayım mühendisi	4	5.5	3	7.5	0	0.0	7	5.3
Konu uzmanı	33	45.2	14	35.0	13	72.2	60	45.8
Araştırmacılar	7	9.6	3	7.5	0	0.0	10	7.6
Üniversite	6	8.2	5	12.5	1	5.6	12	9.2
İnternet	19	26.0	9	22.5	3	16.6	31	23.7
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

Yayım elemanlarının ayda ortalama olarak araziye çıkma miktarlarına bakıldığında yayım elemanlarının büyük bir çoğunluğu (% 87.8) 1-5 gün arasında araziye çıkmaktadır. Merkez ilçelerde bu oran %90.4 iken kuzey ilçelerde %82.5, güney ilçelerde ise %88.8 olarak belirlenmiştir. Ayda 11 günden fazla araziye en fazla güney ilçelerde çalışan yayım elemanlarının çıktığı görülmektedir (Çizelge 9).

Çizelge 9. Yayım elemanlarının ayda ortalama araziye çıkma durumlarına göre dağılımı.

	Merkez ilçeler		Kuzey ilçeler		Güney ilçeler		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1-5	66	90.4	33	82.5	16	88.8	115	87.8
6-10	6	8.2	6	15.0	1	5.6	13	9.9
11->	1	1.4	1	2.5	1	5.6	3	2.3
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

Çalışmaya katılan yayım elemanlarının büyük bir çoğunluğunun (% 43.5) çalışmalarındaki yaklaşımlarının çiftçinin sorununu belirleyip daha sonra öneri getirmek olduğu görülmektedir. %37.4'lük bir kısımda çalışmalarında araştırma ve merkezden gelen bilgileri çiftçiye aktarmayı tercih etmektedirler. Yayım elemanlarının bir kısmının (%19.1) da çalışmalarındaki yaklaşımlarının, sorunlara çiftçi ile birlikte çözüm aramak olduğu çizelgeden görülmektedir (Çizelge 10). Bu yaklaşım Güney ilçelerde diğer ilçelere göre daha fazla tercih edilmiştir.

Çizelge 10. Yayım elemanlarının çalışmalarındaki yaklaşımlarına göre dağılımı

	Merkez ilç.		Kuzey ilç.		Güney ilç.		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Çiftçiye bilgi aktarmak	29	39.7	15	37.5	5	27.8	49	37.4
Çift. sorununa öneri getirmek	32	43.8	18	45.0	7	38.9	57	43.5
Soruna çiftçi ile çözüm aramak	12	16.5	7	17.5	6	33.3	25	19.1
Toplam	73	100.0	40	100.0	18	100.0	131	100.0

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışma sonucunda tarım teşkilatında çalışan teknik elemanlarının yeterince hizmet içi eğitime tabi tutulmadıkları, hizmet verdikleri çiftçi ve köy sayısının oldukça fazla olduğu, mesleki yönden tatmin olmadıkları ve araziye çıkma sayısının az olduğu görülmektedir.

Bu ortaya çıkan sonuç ışığında tarım teşkilatında çalışan teknik elemanlara belirli periyotlarla hizmet içi eğitim çalışması verilmelidir. Yayım elemanlarının sorumlu olduğu köy ve çiftçi sayısının sınırlandırılması için çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca yayım elemanlarını çalıştıkları işte daha başarılı olabilmesi için mesleki tatmin düzeyinin artırılmasına yönelik bir takım düzenlemeler getirilmelidir. Mesleki tatmin düzeyinin artırılması daha aktif çalışmayı ve yapılan işlerin olumlu geri dönütlerinin alınması ile doğru orantılıdır. Bu kapsamda yayım elemanlarının daha aktif hale getirilmesi, masa başı yerine araziye çalışılması ve çalışmaların takibinin sıkı bir şekilde yapılması konusunda stratejiler geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Anonim, 2005 www.sevamandır.org/agr_extsn.htm_8k, (01.07.2005)

Anonim, 2004. II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.

Bernet, T., Ortiz, O., Estrada, R.D., Quiroz, R., Swinton, S. M., 2001. Tailoring Agriculture Extension to Different Production Contexts: A User-Friendly Farm-Household Model to Improve Decision-Making for Participatory Research, Michigan State University, East Lansing, USA.

Boyacı, M., 1996. Avrupa Birliği Ülkelerinde Ve Türkiye'de Tarımsal Yayım, Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

- Boyacı, M., 1998. Tarımsal Bilgi ve Teknoloji Akışı (Enformasyon) Sisteminin Yapısal Özellikleri, Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma: Manisa İli Örneği, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Farrington, J., 2000. The Changing Public Role in Agriculture Extension, Agriculture Research and Extension Networ, Overseas Development Institute, Regent's College, Inner Circle, London NW1 4NS, UK.
- Güneş, T. ve Arıkan, R., 1988, Tarım Ekonomisi İstatistiği. AÜZF, Yay. No: 1049, Ankara.
- Hulme, D., 2004. Agricultural Extension: Public Service or Private Business?, Administrative College of Papua New Guinea . PO Box 1216, Boroko, Papua New Guinea.
- Kidd, A.D., Lamerrs, J.P.A., Ficarelli, P.P., Hoffmann, V., 1999. Privatising Agriculture Extension: Caveat Emptor, German Technical Co-operation Broadening Agricultural Services and Extension Delivery Project, Department of Agriculture, Northern Province PO Box 4645, 0700 Pietersburg, South Africa.
- Kumuk, T., 1996. Ege Bölgesinde Seçilmiş Bazı Yörelerde Kırsal Kalkınmada Kullanılan Yayım Yaklaşımlarının Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Kumuk, T., Taluğ, C., 1996. Tarımsal Yayım Sistemindeki Değişim İhtiyacı, Türkiye II. Tarım Ekonomisi Kongresi, Adana.
- Oktay, E., Boyacı, M., Karaturhan, B., Bayaner, A., Skarya, H., 1995. Bilgi ve Teknoloji Akışında Etkinliğin Sağlanması, Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi. Ankara.
- Olgun, A., 1994. 2000'li Yıllara Girerken Tarımsal Yayımın Beklentiler, Türkiye I. Tarım Ekonomisi Kongresi, İzmir.
- Özkaya, T., Ceylan, C., Aktaş, Y., Şelli, F., Pekizoğlu, F., 2005. Tarımsal Yayım Hizmetleri ve Organizasyonu, Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi. Ankara.
- Özkaya, T., 2005. How to Institutionalize Participatory Approaches in Extension Systems: the Case of Turkey, 17th European Seminar on Extension Education, İzmir.
- Şenocak, C., 1967. Yayım ve Haberleşme, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Yavuz, F., Atsan, T., 2003. Türkiye Tarımsal Eğitim, Araştırma ve Yayım Sisteminin ABD ve AB ile Mukayesesi, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı Türktarım Dergisi, Ankara.
- Yurttaş, Z., 2000. Tarımsal Yayım ve Haberleşme., Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları (No. 67), Erzurum.
- Yurttaş, Z., Yavuz, F., Atsan, T., 2000. Tarımsal Eğitim, Araştırma ve Yayım Faaliyetleri Arasındaki İlişkilerin Organizasyonu Üzerine Bir Çalışma: Dünyadaki Durum ve Türkiye ile Karşılaştırılması, IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Tekirdağ.